

ODBORNÉ DOPORUČENÍ ČSpA č.2 JEDNOTNÉ POJISTNÉ SAZBY PRO MUŽE A ŽENY

Vydání č.1 schválené dne 1. listopadu 2012

Právní normy a směrnice:

- Směrnice Rady 2004/113/ES
- zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon)
- Evropská komise - Pokyny k uplatňování směrnice Rady 2004/113/ES v pojišťovnictví s ohledem na rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-236/09 (Test-Achats) (2012/C 11/01)
- Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Úvod.....	3
Rizika pro činnost pojistného matematika	4
<i>Podíl žen a mužů v portfoliu – riziko business mixu</i>	4
<i>Jiné rizikové faktory</i>	4
<i>Asymetrická informace</i>	4
<i>Rezervování</i>	5
<i>Zajištění</i>	5
Doporučení	5
Příloha 1 k odbornému doporučení č. 2	6
<i>Příklad 1: Pojištění smrti</i>	7
<i>Příklad 2: Životní důchod</i>	7

Odborné doporučení se zabývá riziky zavedení jednotných pojistných sazeb a benefitů pro muže a ženy.

Toto doporučení popisuje rizika pro činnost pojistného matematika a doporučení, jak s těmito riziky nakládat. Důvodem vydání tohoto doporučení je poskytnutí odborné opory pojistným matematikům, kteří se setkávají se systémově novým rizikem. Pojistný matematik zváží všechny známé okolnosti a navrhne odpovídající metodu a vstupní předpoklady podle svého nejlepšího uvážení („aktuárský úsudek“).

Cílem není vyčerpávající výčet situací, ale spíše indikace, jak přistupovat k novému typu rizika.

Úvod

Směrnice Rady 2004/113/ES (Směrnice) ze dne 13. prosince 2004 zavádí zásadu rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám.

Směrnice obsahuje specifický článek o používání pohlaví jako pojistně matematického faktoru. Článek 5 odst. 2 Směrnice v současné době umožňuje individuálním členským státům EU používat riziko pohlaví jako určujícího faktoru při stanovení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění u pojištění těch pojistných nebezpečí, u kterých je hodnocení pojistného rizika založeno na příslušných a přesných pojistně matematických a statistických údajích a je-li rozdíl ve výši pojistného či pojistného plnění přiměřený, pokud byla získána výjimka před 21.12.2007.

Do našeho právního řádu byla tato výjimka provedena zákonem č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o rovných prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Ten v § 16 novelizuje zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, a v § 17 a 18 zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, v souvislosti s transpozicí ustanovení čl. 5 uvedené směrnice.

Soudní dvůr Evropské unie (dříve Evropský soudní dvůr) na základě žádosti o předběžné otázky podle článku 234 ES, podané Cour constitutionnelle (Belgie), ve svém rozsudku z 1. března 2011 zrušil článek 5 odst. 2 výše uvedené směrnice, a to s účinností od 21. prosince 2012. Důvodem bylo, že toto ustanovení, které dotýčným členským státům umožňuje ponechat bez časového omezení v platnosti výjimku z pravidla stejné výše pojistného a stejného pojistného plnění pro obě pohlaví, je v rozporu s uskutečňováním cíle rovného zacházení s muži a ženami, jež sleduje směrnice 2004/113, a neslučitelné s články 21 a 23 Listiny základních práv EU.

Evropská komise dne 13. ledna 2012 uveřejnila v Úředním věstníku Evropské unie Pokyny k uplatňování směrnice Rady 2004/113/ES v pojišťovnictví s ohledem na rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci C-236/09 (Test-Achats) (2012/C 11/01). Na základě svého průzkumu zjistila, že rozsudek ve věci Test-Achats bude mít dopady ve všech členských státech, neboť v současnosti všechny tyto státy umožňují rozlišování podle pohlavní identity jako rizikového faktoru alespoň u jednoho typu pojištění, zejména u životního pojištění. Z tohoto důvodu zveřejnila svůj postoj k danému rozsudku s cílem napomoci jeho implementaci na vnitrostátní úrovni a dodržování v praxi.

Zákaz podle čl. 5 odst. 1 předmětné směrnice se týká použití pohlaví jako faktoru při výpočtu výše pojistného a pojistného plnění pro účely pojištění a souvisejících finančních služeb u jednotlivých pojištěných, který by vedl k rozdílům ve výši pojistného a v pojistném plnění. Nezakazuje ale použití pohlavní identity jako rizikového faktoru obecně. Takové použití je přípustné při celkovém výpočtu pojistného a pojistného plnění do té míry, pokud nevede k rozdílům na úrovni jednotlivých pojištěných. Po vydání rozsudku ve věci Test-Achats je tedy podle Evropské komise v rámci těchto omezení i nadále možné shromažďovat, ukládat a využívat status pohlavní identity nebo s ní související informace pro následující oblasti významné pro činnost pojistného matematika

- **výpočet rezerv a vnitřní stanovování celkového kmenového pojistného;** pojistitelé mohou nadále shromažďovat údaje o pohlavní identitě a používat je pro interní posuzování rizik, zejména pro výpočet technických rezerv v souladu s pravidly pro solventnost v pojišťovnictví, a sledovat

skladbu svého pojistného kmene s ohledem na stanovení celkového kmenového pojistného zejména s ohledem na krytí pojistně technického rizika;

- **stanovování výše zajistného v zajištění;** pohlavní identitu je nadále možné používat při stanovování výše zajistného pro zajišťovací produkty, pokud to nevede k rozlišování podle pohlaví na individuální úrovni;
- **životní a zdravotní pojištění;** pravidlo stejného přístupu k oběma pohlavím znamená, že pojistné a pojistné plnění se nesmí lišit u dvou různých osob se stejnou pojistnou smlouvou pouze z důvodu jejich pohlavní rozdílnosti. Existují však jiné rizikové faktory, např. zdravotní stav či rodinná anamnéza, na jejichž základě je rozlišení možné a při jejichž posuzování musí pojistitelé s ohledem na určité fyziologické rozdíly mezi muži a ženami vzít pohlavní identitu v úvahu.

Co se týká **důchodového pojištění**, pak se daná směrnice vztahuje na pojištění a důchody, které jsou soukromé, dobrovolné a oddělené od zaměstnaneckého vztahu.

Rizika pro činnost pojistného matematika

Uplatnění jednotných pojistných sazeb na nové smlouvy

Pravidla jednotných sazeb se týkají nových smluv uzavřených po 21.12.2012, ale rovněž změněných stávajících smluv splňujících podmínky nové smlouvy.

Tento dokument se nezabývá definicí nové smlouvy ani změnami stávajících smluv, toto je plně v kompetenci každé jednotlivé společnosti a jejího výkladu. Pojistný matematik tento výklad převezme a následně se tím bude řídit při své práci.

Obecně by měl pojistný matematik požádat společnost o přesný výklad pro implementaci tohoto nařízení v dané společnosti, výklad si zaarchivovat a vycházet z něj při svých úvahách o případných rizicích.

Stanovení sazeb

Podíl žen a mužů v portfoliu – riziko business mixu

Při stanovování sazeb pojistného bude potřeba stanovit předpoklad o očekávaném budoucím zastoupení mužů a žen v portfoliu pojistných smluv pro daný produkt.

Pokud se bude následně skutečné složení portfolia vyvíjet nepříznivým směrem, pojistitel může realizovat ztráty.

Toto riziko je tedy potřeba zohlednit v použitých předpokladech a následně spočteném pojistném.

Jiné rizikové faktory

Na základě nových analýz dalších rizikových faktorů (např. informace od zajistitelů) je možné, že informace o pohlaví bude moci být nahrazena při ocenění rizika (např. rodinná anamnéza, sociální chování). Bude tedy možné používat jiné (nové) rizikové faktory. Pokud nebyly tyto faktory dosud používány, existuje v počátečních letech riziko nedostatečné zkušenosti s vlivem těchto faktorů na rizikovost a chování pojištěných při sjednávání smluv a tím vyšší riziko chyby / špatného nastavení předpokladu.

Asymetrická informace

Oceňování rizika bez zohlednění faktoru pohlaví může vést ke zvýšenému riziku antiselekce, vývoje storen a morálního hazardu.

Antiselekce

Pokud budou málo a vysoce riziková jedinci v jedné skupině se stejným pojistným stanovením podle průměrného rizika ve skupině, jedinci s nízkým rizikem budou platit vyšší pojistné než by odpovídalo jejich riziku. Kvůli vysoké ceně mohou následně tito málo riziková jedinci odejít ze skupiny. Průměrné riziko skupiny se zvýší a může nepříznivě ovlivnit výsledky pojistitele. Tento možný následek zavedení regulace je nutné také zvážit při stanovení sazeb pojistného.

Vývoj storen

V případě zavedení stejných sazeb pojistného může dojít i k novým, doposud nepozorovaným způsobům chování portfolia. Může se projevit „antiselekce“ nejen na vstupu do portfolia – viz předchozí bod, ale i v případě, kdy si klient přehodnocuje výhodnost své smlouvy v době trvání a možnosti koupě nové smlouvy či prostého zrušení sjednaného rizika. Rozdíl v rizikovosti mezi ženami a muži se v čase mění a i toto může mít vliv na rozhodování.

Morální hazard

Příliš nízké/vysoké pojistné (či příliš vysoké pojistné krytí) může zásadně změnit rizikové chování pro určité rizikové skupiny a tím i zásadně změnit celkovou úroveň rizika v portfoliu.

Rezervování

Při výpočtu technických rezerv a testování postačitelnosti pojistných závazků je možné i nadále shromažďovat a používat informaci o pohlaví na dané pojistné smlouvě. Nicméně benefity se nesmí lišit v závislosti na pohlaví, tzn. i odbytné a podíly na zisku.

Zajištění

Při stanovování cen zajištění bude možné i nadále zohledňovat pohlaví. Může vzniknout nekonzistence mezi oceněním rizika primárním pojistitelem a zajistitutelem. Toto riziko je nutné zvážit při stanovení sazeb pojistného, protože v případě některých typů zajištění bude pro stejné pojistné smlouvy pro muže a ženu použit jiný faktor (závislý na pohlaví) pro stanovení zajištění.

Doporučení

Pojistný matematik by měl při své činnosti

Zohlednit výklad právních vztahů mezi pojišťovnou a klientem vztahujících se k používání pohlaví jako rizikového faktoru pro určení pojistných sazeb a benefitů (např. skupinové smlouvy, penzijní připojištění apod.)

Pravidelně (a při jakékoliv náhlé indikaci nepříznivého vývoje) analyzovat zastoupení mužů a žen v portfoliu a jiné používané rizikové faktory – pro přijímání včasných opatření při stanovení sazeb a rezervování

Stanovovat sazby na očekávaném nejlepším odhadu složení portfolia (podle pohlaví, nebo jiného rizikového faktoru) se zohledněním marže na riziko nejistoty vývoje skladby portfolia pojistných smluv (jiné zastoupení mužů a žen v portfoliu, riziko antiselekce, vývoje storen a morálního hazardu)

Rezervování

pro ověřování postačitelnosti rezerv používat skutečnou skladbu a rizikovost portfolia, tj. pro výpočet postačitelnosti rezerv zohlednit faktory, které pomáhají stanovit úroveň rizika (např. pohlaví, kouření, typ zaměstnání, doba od počátku pojištění atd.), pokud jsou k dispozici.

pro výplatu benefitů včetně podílů na zisku používat rezervu stanovenou na předpokladech neuvažujících pohlavní identitu

Při definování možných změn na pojistných smlouvách zohlednit povinnost jednotných sazeb, pokud vzniká nová smlouva.

Zajištění – analyzovat a minimalizovat dopady možné nekonzistence při výpočtech pojistného a zajištěného

Dokumentace – zdokumentovat provedené změny při výpočtu pojistných sazeb, rezervování a dalších procesů.

Reference

[1] MF_návrh zákona_Test Achats

[2] annex6a_EC_Gender_Questionnaire GC Response 100611 Final

Příloha 1 k odbornému doporučení č. 2

Vyjádření se ČSpA k bližší specifikaci implementace Gender direktivy v oblasti základní tvorby rizikové tabulky bez rozlišení pohlaví

ČSpA dostala 19.9.2012 oficiální žádost ČAP o zpřesnění aplikace Odborného doporučení č. 2 „Jednotné pojistné sazby pro muže a ženy“. ČAP požádala, zdali by ČSpA nemohla být více konkrétní, co aplikace tohoto doporučení v praxi bude znamenat. S poukazem na předchozí doporučení, kterými se následně při své činnosti pojišťovny řídily, je diskuse nad aplikací společně s ČAP veskrze důležitá pro další správné fungování trhu.

Toto doporučení bylo připraveno pro práci členů ČSpA (aktuárů) s ohledem na legislativní změny v oblasti možnosti sazbování. Od 21.12.2012 je zakázáno pro sazbování používat jako segmentační kritérium pohlaví pojištěného a je nutné pro muže a ženy nabízet stejné sazby. Doporučení se primárně zabývá riziky a práci s těmito riziky, která z této nejistoty (rozložení mužů a žen v novém obchodě a portfoliu) vyplývají. Pohlaví jako rizikový faktor je pro stanovení rizikově přesnějších sazeb důležitý parametr, a tedy ztráta této znalosti při stanovení sazeb může pojišťovnu vystavit zvýšenému riziku nesolventnosti.

Z diskuse v rámci společnosti aktuárů vyplynulo, že jedním z nejrizikovějších pojištění je pojištění, kde jako základ se používá úmrtnostní tabulka. U tohoto pojištění z důvodu velké rozdílnosti rizika, je nejisté rozdělení sjednaného obchodu mezi muži a ženami. Je zřejmé, že riziko úmrtí mužů a žen je rozdílné a ve věkových kohortách, kde se primárně kupují různé typy produktů spjaté s rizikem smrti či dožití, má tento rozdíl zásadní vliv na výši sazby pojištěného.

Pojišťovny nabízejí samozřejmě i další rizika (připojištění), kde jsou definovány různým způsobem v pojistných podmínkách pojistné události, jako jsou úrazy, invalidity, závažné nemoci apod., ale v těchto případech se jedná o tak specifické podmínky jednotlivých pojišťoven, že se nedá obecně říci, jaká rizikovitost a jaká potenciální budoucí nejistota v těchto rizicích pro jednotlivé pojišťovny či pojistný trh je. Samozřejmě je nutné s ohledem na změnu sazbování přihlídnout k této nejistotě a dostatečně ji zahrnout do výpočtu, tak, jak to je popsáno v doporučení, aby pojišťovna resp. příslušný aktuár nevystavil pojišťovnu či její klienty riziku nesolventnosti.

Ukažme si aplikaci doporučení na příkladech pojištění smrti a pojištění doživotního důchodu.

Příklad 1: Pojištění smrti

Pokud se blíže zaměříme na předpokládané riziko nejistoty obchodního mixu nového obchodu v případě rizika smrti (pojištění na smrt), tak lze očekávat, že v případě zvýšení sazeb pro ženy a snížení pro muže dojde ke změně proporce mužů a žen v novém obchodě a tedy celková rizikovost portfolia se proti dnešnímu stavu více vychýlí směrem k portfoliu ryze mužskému.

Předpokládejme, že současné rozložení pojištění na riziko smrti je v portfoliu pojištěn v poměru muži/ženy 55/45. Dále předpokládejme, že se kvůli snížení sazeb pro muže a zvýšení sazeb pro ženy, může tento poměr změnit na 60/40 až 65/35. Protože toto je ještě stále dost nejisté rozdělení, dle výše zmíněného doporučení ČSpA by se měla aplikovat dodatečná riziková marže a ta by mohla představovat navýšení poměru mužů a žen v očekávaném budoucím obchodě na 70/30. Společná úmrtnostní tabulka pro pojištění smrti by mohla být kalkulována zhruba na této úrovni poměru.

Pro finální stanovení sazeb pojistného do tohoto výpočtu rizikového profilu ještě vstupují parametry specifické pro tu kterou pojišťovnu jako jsou předpoklady o zajištění, nákladech, provizích, stornovosti, ceně rizikového kapitálu a dalších parametrech, které v dané pojišťovně ovlivňují konečnou výši pojistné sazby.

Příklad 2: Životní důchod

V případě pojištění doživotního důchodu je riziko nejistoty obchodního mixu větší než v případě rizika smrti. Důvodem jsou na jedné straně omezené informace o současné struktuře portfolia z důvodu malých počtů smluv a na straně druhé možnost nalezení alternativních produktů (těmi mohou být jistý důchod, důchod s dlouhou garantovanou dobou či třeba spořicí účet). Můžeme zkusit odhadnout situaci na trhu v případě ukončování smluv 2. pilíře penzijního systému, protože to je situace, na kterou se budou muset pojišťovny připravit. Tito klienti budou mít na výběr buď důchod doživotní, anebo důchod jistý na 20 let. Budeme předpokládat stejný počet mužů a žen ukončujících smlouvu z důvodu odchodu do důchodu. Pro muže bude hodnota důchodu spočítaná podle „zprůměrovaných“ sazeb pojistného nízká a proto se většina rozhodne pro jistý důchod. Pro ženy bude doživotní důchod výhodný, proto si ho zvolí mnohem významnější podíl klientek. V tabulce je ukázána varianta při 1000 osobách pro každé pohlaví.

	Počet klientů na konci spořicí fáze celkem	Počet klientů volících jistý důchod na 20 let	Počet klientů volících doživotní důchod
Muži	1000	900	100
Ženy	1000	500	500

V případě realizování rozhodnutí klientů podle tabulky by obchodní mix klientů kupujících doživotní důchod byl 100 ku 500 tj. 16,7% mužů a 83,3% žen. Tomuto odhadu pak po zahrnutí dodatečné rizikové marže může odpovídat poměr 10/90.

U výše uvedených příkladů jsou přitom důležité předpoklady ohledně stávajícího a budoucího složení portfolia, a to jak z pohledu počtu pojistných smluv, tak z pohledu pojistné částky. Zatímco při odvození aktuálního složení portfolia by měl pojistný matematik vycházet z vlastního pojistného kmene a datech o sjednaných pojistných smlouvách, při odvození předpokladu o budoucím složení nového obchodu je nezbytná komunikace s relevantními experty (obchod, produktový manažer atd.) a vlastní úsudek. Použití konkrétních předpokladů je zodpovědností pojišťovny a jejího pojistného matematika.